

KOPŘIVY, NEBO HLUCHAVKY?

**Jaroslav Žila: V hrudi pták
Host, Brno 2010**

Čtvrtá sbírka Jaroslava Žily (nar. 1961) víceméně drží standard, na který jsme si u tohoto ostravského básníka už zvykli, nepřináší však prakticky nic nového. Jako by se autor, jenž významně tematizuje své letošní jubileum, hned v úvodní básni (*Řekl mi soused / se smutkem v očích: / Včera jsem se díval, / jak ideš s ruksakem do hory, / a poprvé si uvědomil, / že ti bude padesát.*) spokojil s opakováním postupů a variováním motivů, jimiž si získal pozornost již v předchozích knihách básní. Jeho dobře strážena „beskydská haiku“, jak tyto miniaturní útvary před časem příhodně nazval Petr Hruška, tvoří i tady jádro sbírky, a jak texty přibývají, slov ubývá a ubývá. Tato úspornost je na jedné straně sympatická (a pro leckoho by mohla být i inspirativní), na druhé straně to bohužel automaticky neznamená, že ta hrst slov, která zbyla, je vybrána tak neomylně, aby zapůsobila zdrcující koncentrovanou silou nebo si čtenáře aspoň dokázala získat na svou stranu o to intenzivnější atmosférou, ať už má být jakákoli. Autor jako by tasil kolt od boku,

a buď to vyjde, anebo holt ne. Nemůže to dopadnout jinak, než že se někdy podaří malý skvostný objev, zaoblený ve své skromné neokázalosti (*Být někým jiným / můžeme jen / v srdci ženy.*), jindy však banalita, která nevede dál (*Pod lampou / zavří víčka, / za očima / vznikne cosi.*), jednorázová plochá anekdota (*...a když zemřel, / synek zdědil / akurát umělý chrup...*) či postřeh, který zaujme jen na prchavou chvíli (*Když světlo dopadá / síkmo na tvář, / za nosem je tma.*).

Tahle nahodilost by se dala prožít jako svého druhu dobrodružství, ne však u tohoto typu poezie. Žilovy básně v sobě mají leccos, rozhodně však ne hravost či zvědavost, právě naopak – tíhnou k vážnosti, ba gnómičnosti, čiší z nich snaha/touha/potřeba svědecky promluvit za „svůj kraj“ a ještě výpověď pokud možno ošperkovat náležitým přesahem: *Ve tváři všechn ten nečas, / solné jeskyně, v nichž / zmizí vše, kromě / vyprahlosti.* Občas se to daří, občas ani ne, často se však uvízne někde na půl cesty. Ivan Motýl ve svém doprovodném textu vyzdvihuje kromě jiných tuto báseň: *Břicho jako buben / a nateklymu nohy. / Sotva dojde k doktorovi, / zeptají se: Chcete to slyšet natvrdo? / Přikývne a tak se doví, / že vlastně nemá játra.* Podle Motýlova komentáře je

to vysloveno *úsečně, přímo, jako sbíječkou do ušelné sloje.* No ano, na hypotetického pacienta v básni to tak nepochybně zapůsobilo, čtenář však může mít spíš pocit, jako by mu před očima splaskl balonek. Báseň začíná věcně, řízně, téměř dramaticky, v polovině se však láme do zprostředkovaného, a tedy nutně oslabeného sdělení ve stylu „jedna paní povídala“ (o co přesvědčivěji vyznívá další „nemocniční“ báseň *Padla na pysk*). Pachuť příbuznosti s „drby“ a glosami jako z místního konzumu či hospody se vrací i na dalších místech, zřejmě jako jedna ze strategií, které mají – s využitím nářečí a občas i vulgarity – zesílit dojem autentičnosti, přímočarosti a jakési drsnosti. V každém případě se zmíněná „sestupná tendence“ – velké nasazení na začátku, chabý závěr – objevuje snad až příliš často, a člověk nemusí být zrovna chorobně posedlý pointami či očekáváním gradace, aby to přinejmenším nezaznamenal.

Kdo je optimista, ten tuto nedotaženost ovšem může brát i z druhé stránky. Ono vyznění do ztracena může v dalším plánu (pro ty, co mají ve zvyku dívat se hned za několik rohů) podpořit dominující civilní tón této poezie, téměř programově čerpaní z „typického pro region“. Že se postavy

nezbytně redukuje na figurky (drbna, opi- lec, surovec...) a folklorní lidovost poněkud lacině mává archetypálními emblémy „milé“ a „srdce“, to už patří k věci. S tímto podloží, tedy s chutí „promluvit o realitě“, pak pozoruhodně kontrastuje Žilův nenápadný sklon k patosu a k lyrizování, zejména milostnému: *Na hřebeni hor / jsi ztratila šátek, / ležel tam u stezky / v borůvci. / Byl cítit tělem, / teď hádám v představách, / kdo jsi...* To jsou pěkné verše, jistě, jen škoda, že ten náznak sladkobolnosti kontaminuje i texty, které by se bez něj rády obešly. Naopak příjemně překvapí absence sentimentu třeba v živé, dýchající úvodní básni krátkého cyklu *Zpátky v dětství*. Vůbec se zdá, že sílu zarýt se hlouběji budou mít paradoxně právě plaché momentky, jako je i tahle mané „marilynovská“: *Slunce zjemnělo větrem, / tvé ruce zabraňují / ve vzletu sukni / u břehů Ostravice, / na vysokém valu, nebo vzácné metaforická Mlhou.*

Že Žilovy básně „pálí jako kopřivy“, jak se píše na obálce? Jestli ono tu (až na nějakou tu výjimku) nedošlo k botanické záměně s hluchavkami – celkem milými rostlinami, co se možná tváří výhrudně, ve skutečnosti však člověku místo bolestivého žahnutí dopřejí i stopu sladké šťávy.

Simona Martínková-Racková

NIC NEŽ NÁZOR! NÁDOR! NEBO CO VLASTNĚ...

**Jan Těsnohlídek ml.: Rakovina
Jan Těsnohlídek – JT's nakladatelství,
Krucemburk 2011**

Tak si říkám, jestli Džej-tý není náhodou raper, který neumí rapovat – to by nemuselo vadit, dalo by se to vyřešit tak, že by přizvukoval (to aby nepřišel o místo na pódiu) a hlavně by psal supr hustý textíky.

Teď ale vážně. *Rakovina* je soubor třiceti textů ve verších. Doslovem svazek doplnil publicista Jakub Vaníček. Některá tvrzení v doslovu stojí za pozornost, neboť mají čtenáři objasnit, v čem je předkládaná publikace významná. Nejprve se zde uvádí, že poezie posledního dvacetiletí uvedla do chodu „stroj, jehož jediným úkolem bylo nechat zmizet názor a postoj pod nánosem metafor“. Jakub Vaníček nechápe, že metafora je názorem poezie. Slovník cizích slov uvádí například metafory „zub pily“ či „čelo průvodu“, snad by se Vaníčkoví víc líbilo „kosený trojúhelníkový výstupek na čepeli pily“, popřípadě „předek, nikoli však pradědeček průvodu“. Chci zde naznačit, že meta-

foričnost tkví v základech jazyka, v samotném pojmenování skutečnosti.

Vaníček ve svém doslovu vítá *Rakovinu* jako poezii psanou z „pevného bodu osobní – angažované pozice“, a přitom neváhá o pár řádek dál napsat (zcela správně a přesně), že Těsnohlídkovy texty nezaujmají k věci etický postoj. Já se však musím ptát: Je možná smysluplná angažovanost bez etického postoje? Není angažmá bez etiky tím, na čem ztroskotávají všechny ideologie? S tím také souvisí další rozpor mezi verši a jejich pajánem v doslovu, neboť Těsnohlídek názory nevyslovuje, a pokud je některá z jeho básní jako vyslovení názoru pochopena, pak se takovému chápání brání (viz polemika, která se rozvinula kolem textu *rasistická poezie*, resp. kolem dopisu, jež básníci Hájek, Langer a Typlt publikovali ve *Tvaru* č. 1/2011). Dle mého úsudku Těsnohlídkovi skutečně nejde o názory, nýbrž o marketing a sebepropagaci, sází na kupní sílu a fetišismus extrémistů. Nicméně právě explicitní nevyslovení názoru zůstává (kromě několika metafor – viz závěr recenze) hlavním styčným bodem textů *Rakoviny* s poezií, je tedy otázkou vkusu čtenáře, zda dá přednost poezii s vědomí rozšiřujícími

metaforami, nebo Těsnohlídkovým prvoplánovým provokacím, které kopírují (a čtenáři potvrzují) „to co si přece myslí každé“.

Jakub Vaníček v doslovu také píše: „*Těsnohlídkova urputná potřeba z tohoto světa zakřičet a přitáhnout pozornost (...) do hry vtahuje tragickou mediální kauzu, v několika textech těžší z problémových sociálních statusů...*“ (zvyraznil V. R.). Ano, to je přesné – těžba stylisticky pojatá jako útok na „první signální“. Jestliže Vaníček v takovém psaní vidí polemiku se současným statem quo, pak se lze na věc dívat i naprosto opačně: jako na pokus o splývání s tím nejpokleslejším mediálním diskurzem současnosti. Něco, co by se dalo přirovnat k pokusu uplatit poslance, aby podpořil protikorupční zákon.

Je pravda, že Těsnohlídek nepoužívá obvyklý básnický tematický inventář a drží se popisů výseků reality, a je pravda, že takovýto básnický hlas v naší mladé poezii schází, má to ovšem háček – tento *radikální realismus* (jak to v doslovu nazývá J. V.) vychází z pozic cynické nadutosti (raději připomínám, že zde pojednávám texty *Rakoviny*, nikoli osobu autora), která spoustu aspektů reality opomíjí, a stává se tak pro mne důvěryhodnou jen částečně – coby

ilustrace některých psychologicko-společenských deformací. Jak už jsem naznačil výše, Těsnohlídek se samozřejmě bez metafor neobejde, kupříkladu přirovnává frontu na cizinecké policii k růžím na střelnici, děti k šutrům či kravaty k oprátkám atp. Bez metafor se neobejde ani Jakub Vaníček, tvrdí, že za *Rakovinou* zůstává „hluboká průrva“ (asi že je to jako fakt bomba).

Nyní si zacitujeme a vezte, že jsem byl ve věci citace co možná nepřívětivější a vybral tu bezkonkurenčně nejlepší metaforu *Rakoviny*: „*všechno mi přijde tak snadný // v létě sedávám v okně a kouřím // v takové chvíli na světě venku / nejsou než lidi který seděl na balkoněch / v oknech / kouřej / a ty // kterejm padá popel na hlavu*“. Tak tohle je, pěkně prosím, ta nejpoetičtější básnička *Rakoviny*; sirky jsou po ruce – mám to spálit, nebo ne? Lidičky, chápejte mě, já proti takovému psaní nic nemám, ale nemůžete po mně chtít, abych prolašoval, že to je dobrá poezie, protože když jde o rap, tak tomu já nerozumím, ten je mi jedno a o bookletu by psal někdo jiný někde jinde, takže Džej-tý by byl jistě ještě daleko slavnější a všem těm zapopelenejm makovicím by to řádky vobjasnil (YO!).

Vladislav Reisinger

AFÉRY PETRA A. BÍLKA

**Petr A. Bílek: Mikešova aféra a jiné případy. Kapitoly o zaneřáděném kulturním prostoru
Pistorius & Olšanská, ve spolupráci s Ústavem české literatury a literární vědy FF UK v Praze, Příbram 2011**

Knihy Petra A. Bílka shrnuje glosy psané v posledních čtyřech letech pro časopis A2, přičemž jejich „spojníkem“ je autorova „setrvalá, možná až obsedantní představa důležitosti dobře udržovaného veřejného prostoru, a to především v jeho kulturní a vzdělávací složce“, čteme v úvodním slovu. Protože tato představa samozřejmě není naplňována, je oním spojníkem tematicky různorodých textů též autorovo rozhořčení, až „rozhněvání“ nad křiklavými i méně nápadnými nešvary světa vezdejšího. Přitom je symptomatické, že v záběru P. A. Bílka se ocitají i takové „drobnosti“, jež už dnes (možná však to „dnes“ – alespoň v někte-

rých případech – trvá několik desetiletí) stěží někoho vyvedou z míry anebo alespoň přivedou k pozastavení či vůbec povšimnutí. K takovému případům patří např. Bílkova kritika počínání televizní moderátorky Jolany Voldánové na ČT1, jež „překročilo míru veřejnoprávnosti (...). Za prvních deset minut hned dvakrát zvolala: »Ježíšmarjá!« (...) Ať už jsme na tom s představou Boží existence jakkoli, je prostě v transatlantickém kulturním prostoru nepřijatelné, aby se volal Ježíš Kristus a k tomu ještě Matka Boží na pomoc v situaci, kdy si nevím rady s kaširovanou nechápností moderátorského partnera. Ať už jí tuto nablžlost vložil do huby scenárista, anebo si ji tvůrčím způsobem vyrobila sama, je takové zvolání překročením zákona tradice, je vulgarizací myšlenkového konceptu, který utvářel evropskou civilizaci po dva tisíce let. (...) Co je potom platné, že v rámci budování obrazu veřejnoprávnosti umístí televize na druhý program kamsi odpoledne Křesťanský magazín. V hlavním vysílacím čase se pak hlásá, že Ježíš a Matka Boží jsou jen taková citoslovce.“

Uvedený výraz ovšemže již řadu desetiletí slouží coby nevládní, a tudíž „slušné“ expresivum – a kdoví, není-li P. A. Bílek po Jakubu Demlovi první, kdo se nad tím veřejně pozastavil. Zaplatť Bůh za to!

Také s leckdy poměrně razantně formulovanými, ale vždy pečlivě vyargumentovanými výhradami vůči mnoha dalším nepravostem lze jistě často souhlasit – někdy zcela, jindy třeba částečně. Zvláštní ocenění zaslouží autorův smysl pro detail, jenž souvisí jistě s uvedenou schopností všimnout si i toho, co mnozí přehlížejí, přecházejí a neberou na vědomí, ale je i projevem Bílkovy snahy o přesnost výrazu, myšlenky, postřehu.

U výrazněji formulovaných názorů však vždy vzniká též větší riziko omylu – i s tím je třeba počítat a P. A. Bílek si je toho samozřejmě vědom. Snaží se toto riziko poněkud zmírnit určitým rozostřením, jež je však v kontrastu se zmiňovaným úsilím o přesnost: leckdy totiž přechází do polohy provokativní až autokarikaturistické, na

což v úvodu sám upozorňuje: „*ne všechny vyjádřené »myšlenky« či argumenty musí nutně odpovídat tomu, co si psychofyzická bytost Petr A. Bílek, nar. 6. 4. 1962, po celý život myslí. Některé názory mi zůstaly v hlavě jen na chvíli, jiné jsem nevládnul vůbec a jsou pouze součástí osvojené narativně argumentační masky, kterou jsem si při psaní dané glosy na čas nasadil.*“

Tento relativizující, mystifikační a hravý moment snad textům může dodat na vtípnosti, zajímavosti, až zábavnosti, otevírá větší prostor pro hyperbolu, avšak na druhé straně jistě poněkud snižuje závažnost sdělení – bohužel všech, neboť ne vždy lze spolehlivě rozlišit „*narativně argumentační masku*“ od proklamací, případně i provokací „*vážné*“ míněných.

Do jisté míry to však (snad) intuitivně rozpoznat lze, a především je jistě možné nechat se i „nevážným“ inspirovat k úvahám „*vážným*“ – a právě tak i hra splní svůj účel. Stejně jako kniha Petra A. Bílka.

Blanka Kostřicová